

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

А. І. Лівінський, к.с.-г.н., доцент

О. В. Ніколюк, к.е.н, доцент

Одеський державний аграрний університет

Автори вивчають пріоритетні напрями вдосконалення механізму інноваційного розвитку підприємств аграрного виробництва на прикладі галузі тваринництва. Наводить зарубіжний досвід ефективного менеджменту аграрних підприємств, що мають тваринницьку спеціалізацію. Незадовільний стан справ у скотарстві вимагає прийняття додаткових негайних заходів по реновації й інтенсифікації галузі, що забезпечують ріст обсягів виробництва яловичини, поліпшення її якості й асортиментів, значне підвищення ефективності. Пропонує заходи докорінної зміни традиційних методів ведення галузі, зведення в єдине ціле всього, дотепер відомого в цій сфері, і широкого застосування новітніх, сучасних розробок учених.

Ключові слова: реновація, аграрне виробництво, інтенсифікація виробництва, інноваційний розвиток.

Для переходу до інтенсивних методів ведення скотарства на промисловій основі потрібна науково обґрунтована система заходів щодо реалізації даного напрямку розвитку галузі, що опирається на передовий вітчизняний і закордонний досвід. У багатьох підприємствах тваринництво розвивається без використання інноваційних прийомів інтенсифікації галузі. У сфері тваринництва сьогодні вистачає інтенсивних технологій, але вони нерідко не дотримуються: почасти через відсутність умов, а іноді й через невідповідність керівників і фахівців підприємств. Інакше кажучи, відчувається дефіцит не технологій, а людей, що знають і впроваджують ці технології - для того, щоб вести галузь на науковій основі. У нашій країні яловичину виробляють сільгоспідприємства, кооперативи й особисті підсобні господарства. Поряд з поглибленням спеціалізації, у нас переважає багатогалузева організація тваринництва. У розвинених країнах основним постачальником яловичини є фермери. Як правило, їх господарства вузько спеціалізовані й не великі (до 100 голів), хоча в останні роки тут спостерігається концентрація виробництва. Спеціалізація м'ясного тваринництва чітко проявляється в трьох формах (галузева, технологічна і регіональна) і особливо рельєфна в Північній і Південній Америці, Австралії, Новій Зеландії й Скандинавських країнах.

Для внутрішньогалузевої спеціалізації характерний поділ скотарства на м'ясне й молочне. У результаті технологічної спеціалізації виділяються два типи підприємств: по утриманню корів і вирощуванню молодняку для відгодівлі (замкнутий цикл, система «корова - теля») і по заключній відгодівлі молодняку. Підприємства першого типу - це ферми, що володіють пасовищами. Підприємства другого типу являють собою відкриті площадки, де відбувається заключна відгодівля худоби. Адже складні завдання реновації аграрного виробництва вимагають спеціальних знань і найбільш себе виправдовують у напрямку інноваційного розвитку підприємств тваринництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Напрямки вдосконалювання механізму інноваційного розвитку підприємств аграрної сфери досліджували Малік М.Й., Саблук П.Т., Дерій Ж.В., Галицький О.М., Наумов О.Б., Данько Ю.І., Дяченко О.П., Стоянова-Коваль С.С., Митяй О.В., Ніколюк О.В. Шестаковська Т.Л. [1-13].

Мета: дослідити напрями вдосконалювання

механізму інноваційного розвитку тваринницьких підприємств в контексті ефективної реновації аграрного виробництва України.

Виклад основних результатів дослідження:

Одним з головних джерел задоволення потреб населення в м'ясі є яловичина. У середньому по країні її питома вага в м'ясному балансі по роках коливається в межах 44-46 %. В Україні середньорічне виробництво яловичини необхідно довести до 60 % загального обсягу виробництва м'яса в країні.

Породний склад великої рогатої худоби переконує, що насамперед збільшення виробництва яловичини повинне здійснюватися за рахунок інтенсивного вирощування відгодівельного молодняку районуваних порід і раціонального використання поголів'я, здатного проявляти гарну енергію росту й давати високоякісне м'ясо.

При розведенні в основному худоби молочного напрямку вихід розраховуючи на 1 голову худоби становить 72 кг. При загальному споживанні розраховуючи на душу населення близько 70 кг м'яса частка яловичини не перевищує 30 кг, що в 1,5 рази менше норми.

Основними причинами низького рівня виробництва яловичини є екстенсивні методи ведення галузі, внаслідок чого потенційні можливості великої рогатої худоби в Україні використовуються по енергії росту на половину, а по здавальній масі - на 70-75%. Питома вага корів у череді становить тільки 33%, тоді як у країнах з розвиненим тваринництвом цей показник доведений до 43-45%. Середньодобові прирости ваги молодняку великої рогатої худоби розраховуючи на 1 голову в 1,8-2 рази нижче потенційних можливостей порід. Жива маса поголів'я при реалізації на м'ясо в середньому нижче 400 кг. Причому 15% його нижче середньої вгодованості й худі.

Має потребу в зміцненні матеріально-технічна база, в удосконалюванні - галузева структура й посівні площі, в упорядкуванні - економічні відносини з постачальниками молодняку великої рогатої худоби.

Значний недобір продукції відбувається також через низький вихід телят, падіж молодняку, нераціональне використання відбракованого дорослого поголів'я, порушень технології й недосконалість організації виробництва, не виправдане приниження ролі промислового схрещування й розвитку галузі м'ясного скотарства, недооцінки матеріальної зацікавленості й соціальних факторів, відсутності цілеспрямованої державної системи

використання науково-технічних досягнень й досвіду інноваційного розвитку. Усунення цих стримуючих факторів також сприятиме зростанню виробництва яловичини.

Недостатньо використовується й потенціал господарств індивідуального сектору, хоча чисельність худоби тут росте, і з кожним роком збільшується обсяг реалізації яловичини. Однак відсутність досконалих проєктів ОПГ, недоступність будівельних матеріалів за ціною, слабе зооветеринарне обслуговування істотно впливають на кількість поголів'я в них і стримують ріст м'ясних ресурсів країни. Таким чином, на прискорення інтенсифікації виробництва яловичини можуть позитивно вплинути не тільки тваринники, але й архітектори, проєктувальники, працівники будівельної індустрії.

Однак головний важіль підйому галузі - це зміцнення її кормової бази. Протягом багатьох років в Україні спостерігається диспропорція між чисельністю великої рогатої худоби й забезпеченістю її кормами. За останні 25 років динаміка поголів'я тварин випереджала приріст витрати кормів розраховуючи на одну умовну голову худоби в кілька разів, і в цей час розраховуючи на кожну його перехідну голову щорічно згодують менше 17 ц кормових одиниць кормів (замість 21-22), у результаті чого продуктивність тварин залишається на низькому рівні.

Через незбалансованість раціонів тварин тільки по білку (на 1 кормову одиницю кормів припадає не більше 85г білка) на 1 ц їх приросту ваги витрачається 12,5-13 ц кормових одиниць кормів. Тобто, йде перевитрата кормів у скотарстві.

Необхідні заходи щодо збільшення запасів висококаласних кормів. Втім, спостерігається розрізненість дій у кормовиробництві, відсутність узгодженості аграрних і промислових підприємств. Тому потрібна концентрація управління підприємствами цієї галузі, на рівні підприємств, об'єднань, районів й областей.

Незважаючи запроваджені заходи щодо зміцнення економіки галузі, витрати праці на виробництво 1 ц приросту ваги худоби залишаються високими (близько 40 людино-годин), а збільшення виробничих витрат вплинуло на частку кормів у структурі собівартості приросту ваги телят. Все це знижує рентабельність виробництва яловичини, що становить сьогодні у провідних підприємствах 6-7 %, а в цілому по галузі спостерігається збитковість (-24,8%).

Незадовільний стан справ у скотарстві вимагає прийняття додаткових негайних заходів по реновації й інтенсифікації галузі, що забезпечують ріст обсягів виробництва яловичини, поліпшення її якості й асортиментів, значне підвищення ефективності. Наукою визначені, а практикою підтверджені три основних напрямки інтенсифікації виробництва яловичини.

Перший: ефективне використання тваринних районуваних молочних і комбінованих порід, підвищення їх генетичного потенціалу м'ясної продуктивності, інтенсивне вирощування молодняку, забій худоби в молодому віці з більшою живою масою. Експериментальні дані показують, що від молодняку всіх розведених у країні порід у добу можна одержувати 750-800 г приросту ваги, а до дворічного віку він здатний досягати живої маси в 450-500 кг, із забійним виходом в 55-57%. Про це свідчать і виробничі показники ряду підприємств.

Другий: широке застосування промислового

схрещування корів і телок молочних порід з виробниками м'ясних порід, інтенсивна відгодівля помісного молодняку.

Перші дослідження із промислового схрещування в скотарстві були початі в США наприкінці 20-х років ХХ сторіччя, а тепер центр досліджень і впровадження цього прийому перемістився в Європу. У більшості країн навіть із розвиненим м'ясним скотарством (Великобританія, Франція, Італія) значну частину яловичини виробляють за рахунок вирощування помісів.

Проведені в Україні численні досвіди переконують, що отриманий при промислового схрещуванні молодняк (у порівнянні з однолітками районуваних порід) володіє підвищеною на 10-15% енергією росту, на виробництво одиниці приросту ваги він витрачає на 8-10% менше кормів. Забійний вихід у помісів - у межах 57-58%; у них - найбільш бажаний розподіл жиру в різних частинах тіла і його хімічний склад, що підвищує якість м'яса. На кожну голову помісного молодняку можна додатково одержувати по 40-50 кг м'яса. Досвід показує, що в товарних господарствах на молочних фермах доцільно запліднювати биками м'ясних порід 20% корів. У США для цих цілей щорічно використовується також до 20% маткового поголів'я, у ФРН - понад 30 й у Великобританії - до 50%.

З урахуванням сказаного, в Україні повинне бути передбачене значне розширення обсягів промислового схрещування молочних і комбінованих порід з м'ясними.

Третій: прискорення розвитку м'ясного скотарства за рахунок реновації наявного контингенту м'ясної худоби й використання для відтворення помісних телок, отриманих при промислового схрещуванні в молочному скотарстві.

За останні десятиріччя в Україні відбулося скорочення загальної чисельності худоби (і в тому числі - корів) у суспільному секторі за рахунок молочних корів. Разом з тим намітилася деяка тенденція до розширення масиву м'ясної худоби й помісів, отриманих від промислового схрещування корів і телок молочних порід з биками-виробниками спеціалізованих м'ясних порід. Це цілком закономірно. З ростом молочної продуктивності районуваних порід забезпечення населення молоком вимагає меншої кількості дійних корів, а зростаючі потреби в яловичині зобов'язують розвивати в країні сферу м'ясного скотарства.

Такі зміни в скотарстві мали місце й в інших країнах. Так, у США з 1960 по 1985 р. кількість молочних корів скоротилася з 21 млн. до 10,8 млн. голів і тепер зберігається на цьому рівні, а виробництво молока зросло за рахунок підвищення їх продуктивності з 2,7 до 5,8 т на рік. При цьому чисельність корів м'ясних порід збільшилася за цей період з 15,7 млн. до 35,4 млн. голів, і тепер більше 80% яловичини тут одержують від м'ясного скотарства. Аналогічні напрямки в розвитку скотарства спостерігаються також у Франції, Греції, Великобританії, Угорщині, ФРН, Італії й ряді інших країн, де загальне поголів'я корів стабілізоване, а чисельність поголів'я м'ясних порід росте.

В Україні м'ясне скотарство початок розвиватися з 60-х років ХХ ст. З-за кордону були завезені бики-виробники й телки герефордської, кіанської, шортгорнської, санта-гертруда, шаролезької, абердинан-гусської, світлої аквітанської й інших порід, які виявили гарні адаптаційні й продуктивні якості. В 70-і роки м'ясне скотарство України набирало широкі темпи розвитку. Однак надалі в цьому

процесі виявився спад. Потім, у другій половині 80-х років, учені знову змогли привернути увагу господарників до цієї галузі.

Відсутність у країні вітчизняних спеціалізованих м'ясних порід худоби, низька ефективність імпорту, відносно низька якість яловичини, виробленої від худоби молочних порід, викликають необхідність виведення нових м'ясних порід, попередником яких є вже створені придніпровський і чернігівський, а також знаменський, волинський і південний м'ясні типи худоби. Перед м'ясним скотарством постає проблема пристосованості до клімату й кормів різних зон України, до умов високої розораності земель, до обмежених випасів і безпасовищного утримання в більшості регіонів країни. Цю галузь варто розглядати не тільки як джерело високоякісної яловичини, але і як племінну базу для промислового схрещування в скотарстві.

Необхідно активізувати роботу з формування самостійної галузі інтенсивного м'ясного скотарства. Для цього необхідне формування мережі спеціалізованих підприємств по розведенню м'ясної худоби - з таким розрахунком, щоб підвищити питому вагу цієї галузі в їх валовій м'ясній продукції до 75 %.

Інтенсифікація виробництва яловичини відповідно до викладених основних напрямків дозволить вирішити проблему постачання населення яловичиною. Сучасний стан розвитку скотарства має все необхідне для її успішної реалізації. Цьому сприятиме й подолання диспаритету цін, підвищення закупівельних цін на яловичину від м'ясних порід і помісів великої рогатої худоби.

Висновки : Реновація та інтенсифікація аграрного виробництва в галузі тваринництва залежить від багатьох умов, причому дуже важливо домогтися, щоб ці умови були оптимальними й обов'язково взаємодіяли в комплексі. Багато факторів інтенсивних технологій виробництва

яловичини давно вивчені, але постійне, динамічне вдосконалювання поголів'я за рахунок селекційно-генетичних прийомів, будівництво великих високомеханізованих комплексів з використанням сучасних матеріалів й обладнання, застосування нових способів заготівлі кормів, підвищення майстерності операторів тваринництва вимагають докорінної зміни традиційних методів ведення галузі, зведення в єдине ціле всього, дотепер відомого в цій сфері, і широкого застосування новітніх, сучасних розробок учених. Технологія повинна забезпечувати екологічність виробництва, використати всі можливості скотарства, обов'язково бути простою (нескладною) і доступною для всіх виконавців, безвідхідною, сприяти високій культурі виробництва, гарантувати безпеку праці, здоров'я людей і тварин. І звичайно ж, вона повинна бути ресурсо- й енергозберігаючою, економічною - забезпечувати збільшення виходу якісної дешевої яловичини, при одночасному скороченні витрат кормів, праці та інших ресурсів на виробництво одиниці продукції, а також високу рентабельність виробництва в галузі. Для цього необхідно об'єднання теорії й практики - для того, щоб одержувати середньодобові прирости ваги 1 голови великої рогатої худоби у 1-1,5 кг, при витратах на виробництво 1 кг її приросту ваги до 6 кормових одиниць.

При виборі технології й організації виробництва яловичини треба враховувати не тільки вітчизняний, але й закордонний досвід. Звичайно ж, варто пам'ятати, що в кожній країні технологічні особливості виробництва яловичини залежать від природно-кліматичних умов, рівня економічного й інноваційного розвитку, національних традицій ведення скотарства. У світі широко поширене безприв'язне пасовищне утримання поголів'я.

Список використаної літератури:

1. Дерій Ж.В., Галицький О.М. Стратегія удосконалення інноваційно-інвестиційної державної політики щодо розвитку аграрного виробництва в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. Том2. № 4. С.6-11.
2. Галицький О.М., Шабатура Т.С. Методологічне забезпечення захисту економічних інтересів інноваційного розвитку суб'єктів аграрного виробництва. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. №1. С. 123-131
3. Наумов О.Б., Стоянова-Коваль С.С. Механізм державно-приватного партнерства як інструмент стабілізації інвестиційного процесу./ О.Б.Наумов, С.С.Стоянова-Коваль. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 6. С.98-105.
4. Жилияєв І.Б., Наумов О.Б., Наумова Л.М. Інституційні детермінанти й стратегічні напрями економічного розвитку національного господарства. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 5. С.89-95.
5. Наумов О.Б. Стратегічні вектори державного регулювання агропромислового виробництва : інструменти та методи консолідації ресурсів розвитку. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 4. С.93-100.
6. Nikoliuk O., Gryshova I., Shestakovska T. The organic production in the context of improving the ecological safety of production of the food industry *Food Science and Technology*. 2017. Volume 11, №4. P.103-111. (DOI: <http://dx.doi.org/10.15673/fst.v11i4.736>)
7. Gryshova I. Yu., Shestakovska T. L. The asymmetry of the resource configuration and its destructive impact on the capitalization of agribusiness *The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2017. №2. P.128-133.
8. Galitsky O. M., Stoyanova-Koval S. S., Nikoljuk O. V. The strategic imperatives of institutional regulation of the investment processes in the food industry. *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. №3. P. 166-171
9. Gryshova, I. Ju., Negodenko V.S., Shestakovska T.L. The methodological principles of determining the level of performance of the functions of the functions of consumerism. *Scientific bulletin of Polissia*. – 2017. № 3 (11). P. 62-67
10. Mityay O. Lagodiienko V., Safonov V. Competitiveness of agriculture enterprises as a s the main factor of sustainable development of agricultural sphere. *Економічний часопис-XXI*. – 2015. – № 155 (11-12). – С. 59-62.
11. Mytyay O. Food security: macro-and microeconomic aspects/ O.V. Mytyay // *Economy and finances*. – Germany. Vol. 1.–Verlag SWG imex GmbH, Nürnberg, Deutschland: 2014. – P. 256-258
12. Danko Y. Community-based approach to local development as a basis for sustainable agriculture: experience from Ukraine/ Kostyuchenko, N., Petrusenko, Y., Smolennikov, D., & Danko, Y. // *International Journal of Agricultural Resources, Governance and Ecology*. – 2015. – Т. 11. – №. 2. – С. 178-189.
13. Danko Y. Distribution as a tool of formation of agricultural enterprises competitiveness / Danko Yuriy, Galinskaya Angelina // *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. – (6) 10. – 2016. – P.31-35.

Ливинский А. И., Николюк А. В. Направления совершенствования механизма инновационного развития предприятий

аграрного производства Украины

Автор изучает приоритетные направления совершенствования механизма инновационного развития предприятий аграрного производства на примере отрасли животноводства. Приводит зарубежный опыт эффективного менеджмента аграрных предприятий, имеющих животноводческую специализацию. Неудовлетворительное состояние дел в скотоводстве требует принятия дополнительных неотложных мер по реновации и интенсификации отрасли, обеспечивающих рост объемов производства говядины, улучшения ее качества и ассортимента, значительное повышение эффективности. Предлагает меры коренного изменения традиционных методов ведения отрасли, возведение в единое целое всего, до сих пор известного в этой сфере, и широкого применения новейших, современных разработок ученых.

Ключевые слова: реновация, аграрное производство, интенсификация производства, инновационное развитие.

Livinsky A.I., Nikoluk O. V. Directions of perfection of the mechanism of innovative development of enterprises of agrarian production of Ukraine

The author studies the priority directions of improvement of the mechanism of innovation development of agrarian enterprises on the example of the livestock sector. Provides foreign experience of effective management of agrarian enterprises with livestock specialization. The unsatisfactory state of affairs in cattle breeding requires the adoption of additional immediate measures to renovate and intensify the industry, which provides for the growth of beef production, improvement of its quality and assortment, and a significant increase in efficiency. Proposes measures of radical change of traditional methods of conducting the industry, bringing together into a single whole, which is still known in this field, and wide application of the latest, modern developments of scientists.

Key words: renovation, agrarian production, intensification of production, innovative development.